

YUNAN İHTİLALİ VE II MAHMUD'UN POLİTİKALARI

Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

Hacettepe Üniversitesi, Tarih Bölümü

XVIII. ve XIX. Yüzyıllar hem Avrupa hem de Osmanlı İmparatorluğu açısından son derece önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu büyük alt üst oluş, yaşlı Avrupanın geleneksel imparatorluklarını temellerinden sarsarken, ulus devletlerin doğuşu sürecini başlatmış, tesirlerini yirminci yüzyıla kadar sürdürmüştür. Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı İmparatorlukları toprak, kimlik ve yapı değişikliklerine uğramışlardır. Napolyon savaşlarıyla Avrupada mücadele sürerken, İspanya ve Portekiz sömürgesi olan Güney Amerika ülkeleri bağımsızlıklarını elde etmiş, ondokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinden sonra, üzerinde güneşin batmadığı sömürge imparatorluğunu kuran Büyük Britanya da dağılma sürecine girmiştir. Şüphesiz, bu derin etkiden ilk sarsılan İmparatorluklardan birisi, hatta birincisi Osmanlı İmparatorluğu olmuştur. Kuzey Afrika, Ortadoğu, Kafkaslar, Anadolu ve Balkanlar olmak üzere üç kıtaya yayılan, otuz milyonu aşkın, çok uluslu yapısıyla kayda değer bir dünya gücü olan bu devlet, geleneksel yapısıyla iç dinamizmini kaybetmiş, bir onarım, yenilenme ve iç hesaplaşma sürecine girmiş, ancak, bu büyük değişime hazırlıksız yakalanmıştı. 1789'da Osmanlı tahtına geçen Sultan III. Selim (1789-1807) devletini yeniden yapılandırmaya çalışmış, ortaya koyduğu Nizam-ı Cedid reformları bir ihtilalle sonuçsuz kalmıştı. Bir yıllık bir kaos döneminden sonra tahta çıkan halefi II. Mahmud (1808-1839) yalnızca devletin tepeden tırnağa yenilenmesi gibi devasa bir sorunla değil, aynı zamanda başta Avusturya Macaristan İmparatorluğu ve Rusya olmak üzere bütün büyük Avrupa güçlerinin toprak istekleri ve devlet üzerinde nüfuz kurma niyetleriyle karşı karşıya kalmıştı. Bu büyük baskıya karşı koyabilmesi için elinde ne iyi işleyen bir devlet aygıtı ve ne de güçlü bir ordu bulunuyordu. Nitekim, ilk darbe İmparatorluğun Balkanlardaki topraklarından, Fransız İhtilalinin etkilerine en açık bölgesinden, Mora Yarımadasından geldi. 1789'lar Avrupası Fransız İhtilâli ile çalkalanırken Osmanlı İmparatorluğu, İhtilâli Avrupalıların bir iç sorunu olarak algılamış, onu önemsememiş, kendisinin de bu fırtınanın içerisine çekilebileceğini, biraz da uğraşmakta olduğu iç sorunlar nedeniyle algılayamamıştı. Ancak ne var ki, 1800'lü yılların ilk çeyreğinden itibaren başta Mora Yarımadası olmak üzere, Balkanlarda ortaya çıkan milliyetçilik akımı ve bağımsızlık hareketleri, Balkanlı ulusları ateşleyerek İmparatorluğu derinden sarsmaya başlamıştı.

1789'dan sonra Osmanlı tahtına çıkan aydınlıkçı mutlakiyetçi monarklar III. Selim ve II. Mahmud Fransız İhtilâlin'nden haberli ve ondan devlet yönetimini ve modern ordu ve bürokrasiyi çağa uygun bir duruma getirecek bir model olarak etkilenirken, Fransa'da doğan milliyetçilik düşüncelerinin ve insan haklarına dayalı yönetim anlayışının farkına varamamışlardı. Bu gelişme doğal olarak İmparatorluğun Balkan topluluklarının millet olma bilincine varmaları ve bağımsızlıklarını elde etmeleriyolunda büyük bir ivme kazanmalarına neden olmuştur.¹

---

¹ Ondokuzuncu yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun genel durumu için bkz.: Ortaylı, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, Hil Yayınları, 1982. Davison, Roderic, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876*, (çev. Osman Akınhay) İstanbul, Papirüs

Bilindiği gibi Fransız İhtilâli, Fransa'da sosyal ve ekonomik gelişmelerin doğurduğu burjuva sınıfının eseri olmuş, tanrısal haklara dayalı, bireyi ezen, geleneksel kutsal imparatorluklar, tasfiye ve dağılma sürecine girmişlerdir. Kuşkusuz, Balkanlardaki ve konumuz olan Yunanistandaki bağımsızlıkçı ve ihtilalci hareketler de, ondokuzuncu yüzyıl başlarında artık gelişmiş bulunan Rum tüccar ve entelektüel zümrelerinin eseri olmuştur. Özellikle Mora Yarımadasında, merkezi yönetimin kontrolünden nisbeten uzak bölgelerde etkili olan bu isyan ve ihtilâl, Avrupa devletlerinin de askeri, diplomatik, ekonomik destek ve yardımlarıyla başarılı olmuştur.²

Osmanlı dünyasında "Rumlar" olarak adlandırılan Yunan ulusu, İmparatorluğun sosyal yapısı içerisinde etnik özelliklerine göre değil de "millet sistemi" içerisinde Ortodoks Rum Milleti olarak dinlerine göre yer almakta, buna uyumlu bir statü ve durum içerisinde bulunmaktaydılar. Büyük oranda ve ağırlıklı olarak Batı Anadolu, başkent İstanbul, Ege Adaları ve Balkanların güney ucunda Mora Yarımadası'nda yoğun olarak yaşamaktaydılar.³ Osmanlı İmparatorluğundaki Rumlar, ondokuzuncu yüzyılın başlarındaki Yunan İhtilaline kadar, diğer gayrimüslim Osmanlı tebaası arasında ayrıcalıklı ve farklı bir konumdaydılar. İstanbul'un 1453 yılında Osmanlıların eline geçmesinden bu yana, Müslümalardan sonra en büyük nüfuslu topluluk olarak millet sistemi içerisinde yer almışlar ve Ortodoks Rum Milleti olarak kabul edilmişlerdi. İmparatorluk içerisinde Bulgar, Rum, Romen, Arnavut Ortodokslarını da içerisinde alan bu Millet-i Rum kavramı ile Osmanlı Rumları, diğer etnik Ortodoks topluluklar içerisinde üstün bir konumda görülmektedirler.⁴ Başkent İstanbul'daki Ortodoks Patrikhanesi'nin başı olarak Rumlar Avrupa ve Asya'daki bütün Ortodoks Hristiyanlığının da temsilciliği ve sözcülüğünü üstlenmiş bulunuyorlardı.⁵ Rumlar İslam dinine geçmek zorunda kalmadan Divân-ı Hümâyûn'da tercümanlık görevlerine gelmişler ve Osmanlı yüksek eliti

Yayımları, 1997. Akşin, Sina (Ed), *Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1600-1908*, cilt 3, İstanbul, 1988. Karpaz, Kemal, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914, Demografik ve Sosyal Özellikleri*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

² Fransız İhtilâli, Osmanlı İmparatorluğu ve Balkanlar için bkz.: Yelavich, Charles-Barbara, *The Establishment of the Balkan National States 1804-1920*, vol III, Seattle-London, 1997. Loules, Dimitris, "The French Revolution and Its Influence Upon Greece", *Tarih Araştırmaları Dergisi 1990-1991*, cilt XV (Ankara, 1991) ss. 283-296. Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, (çev. D. Şendil), İstanbul, İletişim Yayınları, 1997, ss. 11-64. Milas, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, s.57-62. Jusdanis, Gregor, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür, Milli Edebiyatın İcad Edilişi*, (Çev. T. Birkan) İstanbul, Metis Yayınları, 1998. Ss.19-34. Sander, Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diploması Tarihi Üzerine Bir Deneme* Ankara, İmge Kitabevi, 1993, ss.151-167.

³ Osmanlı İmparatorluğu'nda Rumların yaşadığı coğrafya bununla sınırlı olmayıp daha yaygındır. Ancak, ağırlıklı olarak Rum nüfusu bu bölgelerde yaşamaktadırlar. Bu coğrafyada yaşayan Rum nüfus da tartışmalı rakamlarla ifade edilmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Karpaz, *Osmanlı Nüfusu*, ss.84-88. Pinelopi, Stasis (Ed.), *Ondokuzuncu Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999,.

⁴ Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi ve Rumlar için bkz.: Ortaylı, İlber, "The Ottoman Millet System and It's Social Dimensions", *Boundaries of Europe*, (Ed.:Rikard Larsson), Stockholm, 1998, ss.120-126. Kocabaşoğlu, Uygur, "The Millet System: A Bird's Eye View", *Boundaries of Europe*, (Ed.:Rikard Larsson), Stockholm, 1998, ss. 127-138.

⁵ Divân-ı Hümâyûn hakkında bkz.: Mumcu, Ahmet, *Divân-ı Hümâyûn*, Ankara, Birey Toplum Yayınları, 1986, s.65. Tercümanların Divân-ı Hümâyûn'da, davası olan ve dil bilmeyen kişilerin ifadelerini çevirmek ve devletin yabancı ülkelerle olan ilişkilerini yönetmekde Reisü'l-küttâb'a yardımcı olmak gibi bir görevleri bulunuyordu. XVIII. Yüzyıla kadar tercümanlık sonradan Müslümanlığı kabul edenlere verilmiş, bu yüzyıldan sonra doğrudan Fenerli Rumlara geçmiştir. Bunlar arasında yükselenler Eflak ve Boğdan voyvodalıklarına atanmışlardır. Divan Tercümanlığı görevi bazen Ortodoks Romenlere de verilmekteydi.

içerisinde yer alabilmişlerdir. Başkent İstanbul'da yoğun olarak yaşadıkları Fener semtine atfen Fenerli Rumlar olarak isimlendirilen bu grup, onsekizinci yüzyıl boyunca (1711-1821) Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bütün ortodoks Rumları temsilen Osmanlı yüksek bürokrasisi içerisindeki konularını sürdürmüşlerdir.⁶

Rumların Osmanlı ekonomisi içerisinde kayda değer önemi olduğu görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle deniz ticaretinde önemli sayılabilecek bir ağırlıkları bulunuyordu. Onsekizinci yüzyılda gerek Osmanlı topraklarında ve gerekse Avrupa, Güney Rusya ve Akdeniz bölgelerinde deniz ticaretini ellerinde tutmaktaydılar. Avrupa'ya tarım ürünleri ve hammadde satarken, İmparatorluğa Avrupa'nın endüstri ürünlerini pazarlamaktaydılar. Böylelikle, ondokuzuncu yüzyıl başlarına gelindiğinde oldukça güçlü bir Rum burjuvazisi oluşmuş, sermaye sahibi zengin bir Rum nüfus meydana gelmişti. Rum köylüsü ve çiftçisi ise ellerinde bulundurabildikleri küçük topraklarla geleneksel Akdeniz tarım ürünleri (zeytin, zeytinyağı, üzüm, buğday, tütün, hayvancılık) yetiştiriyorlardı.⁷ İmparatorluğun genelinde olduğu gibi Rum köylüsünün de durumu iyi değildi. Vali, yerel beyler ve âyanlar tarafından kötü yönetiliyor, ağır vergiler altında eziliyorlardı. Bu nedenle Rum köylüsü arasında izbandutluk (banditry), eşkiyalık ya da haydutluk yaygın bir biçimde görülüyordu. Yunan İhtilali sırasında "Kleft" denilen bu sosyal haydut grupları, Hobsbawm'ın da belirttiği gibi, geniş ölçüde ihtilâlciler güçlere katılmışlardır. Yine Ege Adaları'nda hatırı sayılır ölçüde korsanlık ve soygunculukla uğraşan denizci Rumlar bulunuyordu.⁸

Yunan İhtilali'nin başladığı dönemde, Batı Anadolu'da, İstanbul'da, Mora Yarımadası'nda, Ege Adalarında, Rusya ve Avrupa şehirlerinde ticaret, ziraat ve denizcilikle uğraşan ve farklı gruplardan oluşan bir Yunanlı-Rum dünyası meydana gelmişti. Bunları: 1- Fenerli Rumlar denilen hükümet görevlileri (Yunan aristokrasisi, Patrikâne ve çevresi, tercümanlar), 2- Zengin tüccar, denizci ve toprak sahipleri (Yunan burjuvazisi), 3- tarımla uğraşan köylü reaya olmak üzere üç temel gruba ayırmak mümkündür.⁹

1814'lerin Avrupası ve Osmanlısını içerisine alan politik, diplomatik ve entelektüel koşullar da Yunan İhtilalinin ortaya çıkışındaki önemli unsurlardan birisi olmuştur. Yunan İhtilali başladığında Avrupa diplomasisi Napolyon Savaşları'nın ardından, 1815 Viyana Kongresi kararlarıyla yeni bir barış ve huzur dönemine girmiş bulunuyordu.

⁶ Karpat, *Osmanlı Nüfusu*, s.86. Sofuoğlu, Adnan, *Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri*, İstanbul, Turan Yayıncılık, 1996. Ercan, Yavuz, Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman Olmayan Halkın Hukuki ve İctimai Durumu", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 5,(Ankara) ss. 8-9. Todorov Nicolai, "The Ottoman and the Balkans. The Urban-Rural Dimension", *Boundaries of Europe*, (Ed.:Rikard Larsson), Stockholm, 1998, ss. 112-119.

⁷ Osmanlı Devleti'nde Rumların ekonomik durumları hakkında şu eserlere bakılabilir: Milas, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, ss.69-86. Augustinos, Gerasimos, *Küçük Asya Rumları*, (Çev. D. Evcı) İstanbul, Ayraç Yayınevi, 1997. Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, ss.19-64 Todorov Nicolai, "The Ottoman and the Balkans. The Urban-Rural Dimension", *Boundaries of Europe*, (Ed.: Rikard Larsson), Stockholm, 1998, ss. 112-119. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda genel olarak tarım ve ekonominin durumu için bkz.: Güran, Tevfik, *Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, İstanbul, Eren Yayınevi, 1999. Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi*, İstanbul, Yurt Yayınları, 1984. Bağış, Ali İhsan, *Osmanlı Ticaretinde Gayrimüslimler*, Ankara, Turhan Kitabevi, 1983.

⁸ Hobsbawm'ın genel olarak "sosyal haydutluk" olarak isimlendirdiği bu eşkıya grupları hakkında bkz.: Hobsbawm, Eric, *Haydutlar (Bandits)*, (Çev. F. Taşkent), İstanbul, Logos Yayınları, 1990. Yunan İhtilalinde köylü haydut çetelerinin rolü üzerine bkz. *Aynı eser*, s. 89.

⁹ Benzer bir sınıflandırma için bkz.: Jusdanis, Gregory, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür*, (Çev. T. Birkan), İstanbul, Metis Yayınları, 1998, s.43.

Yeni oluşturulan Avrupa Uyumu (concert of Europe), Avusturya Macaristan İmparatorluğu ve Rusya başta olmak üzere, geleneksel çokuluslu imparatorlukları ve onların düşüncesini egemen kılıyor, bu durumu bozabilecek olan Fransız İhtilâli orijinli milliyetçiliğe ve ulus devletlere set çekiyordu. Fransa ve İngiltere ise Avrupa uyumuna saygı göstermekle birlikte liberal görüşte devletler olarak, Avrupa güç dengeleri içerisinde rol alıyorlardı. Avrupa'nın diplomatik gündemlerinden en önemlilerinden birisi de "Doğu Sorunu" olarak adlandırılan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ya da toprak bütünlüğünün korunup korunmaması meselesiydi. Bu aşamada İmparatorluğun toprak bütünlüğü tercih edilerek Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni parçalayarak Akdeniz'e inmesi, başta İngiltere ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu olmak üzere Avrupa güçleri tarafından kabul görmemekteydi.¹⁰ Yunan İhtilali karşısında Avrupa kamuoyu ve entelektüel çevreleri ise yönetimlerinden oldukça farklı görüşlere sahip bulunuyordu. Avrupa uygarlığının kültürel ve laik köklerinin Antik Yunanistan'dan kaynaklandığını kabul ediyorlar, Antik Hellen dünyasına olan hayranlıklarını, Yunan İhtilâline destek vererek tatmin etmek, bu şekilde borçlarını ödemek istiyorlardı. Avrupalı edebiyatçı (Byron, Hugo), ressam (Delacroix), kompozitör (Beethoven) ve sanatçılar Yunan bağımsızlığını ya da Osmanlı zulmünü konu alan eserler ortaya koymuşlardı.¹¹ Bu şekilde oluşmuş bulunan Avrupa kamuoyu, Yunanistan'ın bağımsızlığına olumlu bakıyor ve ihtilâli destekliyordu. Avrupa'nın pek çok yerinde kurulan komiteler para topluyor, ihtilale fiilen katılan gönüllü gruplar Mora Yarımadasına akın ediyordu. Özellikle İngiltere, Fransa, Rusya ve Prusya kamuoyları yeni bir Yunanistan devletine hazır ve istekli idiler.

İşte bu şartlar altında, Rusya'nın kendi siyasi nüfuzu altında bir Yunanistan'ın kuruluşuna verdiği desteğe, kayıtsız kalamayacak olan Fransa ve İngiltere'nin desteği de eklenerek, Yunan İhtilâli için gereken uygun diplomatik ve psikolojik ortam Yunan milliyetçileri için doğmuş bulunuyordu.¹²

Mora Yarımadasında bağımsızlık hareketleri başladığında, İstanbul'daki Osmanlı yönetimi bunu, ülkenin her yerinde görülebilecek, bir iç disiplin sorunu olarak algılamış ve askeri tedbirlerle meseleyi çözebileceğini sanmaktaydı. Oysa, Yunanlıların giriştikleri bu hareket, sosyal, ekonomik ve siyasi dengelerin değiştiği Balkanlarda mutlakiyetçi (absolutist) devletlerin yönetimi altında bulunan toplumların yarattığı

¹⁰ Viyana Kongresi ve Avrupa Uyumu hakkında bkz.: Lee, Stephen J., *Aspects of European History 1789-1980*, London, Routleg, 1991, ss.37-44. Tuncer, Hüner, *Metternich'in Osmanlı Politikası 1815-1848*, Ankara, 1996. Sander, Oral, *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü*, ss.151-176. Karal, E.Z., *Osmanlı Tarihi*, cilt V, Ankara, TTK Yayını, 1983, s. 116. Üçok, Coşkun, *Siyasal Tarih 1789-1950*, Ankara, 1967, ss. 107-112. Kitsikis, Dimitri, *Türk-Yunan İmparatorluğu*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, ss. 145-156.

¹¹ Avrupadaki Hellen severlik hakkında canlı bir tasvir için bkz.: Juzdanis, Gregory, *Gecikmiş Modernlik*, ss.36-39. Bu konuda çağdaş bir gözlemcinin görüşleri için, kendisi de Navarin Savaşı'na katılmış bir deniz subayı olan Adolphus Slade'in anılarına bakılmalıdır: Slade, Adolphus, *Kapdan Paşa*, (Çev.:O. Öndeş) İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1973, ss.13-39. Bu dönemde yeni kurulmakta olan Amerika Birleşik Devletleri'nde de Yunan hayranlığı, yeni kurulacak olan devletin resmi dilinin Antik Yunanca olmasını düşündürecek kadar ileri düzeyde bulunuyordu.Bkz.: Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, s.11.

¹² Hatipoğlu, Murat, *Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı*, ss.2-14.Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*. Milas, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, ss.87-157.

Avrupa ülkeleri Yunan ihtilâlini para, asker, subay ve diplomatik ve her türlü yoldan dolayı olarak destekliyor, Bâb-ı Âlî nezdinde gerekli gördükleri girişimlerde de bulunuyorlardı.Bkz.: Ahmet Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, 1 (Transliteration:A. Hezarfen) İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999.Yorgaki Drako isimli esirin ifadesi, ss.45-46.

modern milliyetçi bir hareketti. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra imzalanan Küçük Kaynarca Andlaşması ile Rusya'nın koruyuculuğu altında, daha serbest hareket edebilen Rum tüccar, denizci ve entellektüelleri tarafından başlatılmıştı.¹³ Avrupalı düşüncelerle temas eden ve bunlardan etkilenen Rumlar, Venedik, Londra, Trieste, Marsilya, Odessa ve Moskova'da meydana getirdikleri, uzak kolonilerde giderek güçlenen bir istiklâl amacına doğru yürüyorlardı. Régas, Adamantios Koraés gibi yazar, şair ve fikir adamları bağımsız ve anayasal bir Yunanistan özlemini Rum tebaası arasında yayıyorlardı.¹⁴ Tıpkı, daha sonra 1860'larda Jön Türklerin kurdukları gizli cemiyetler gibi Yunan İhtilâlini yönlendirebilecek bu genç Yunanlılar, Yunan İhtilâlinin kıvılcımını ateşlemişlerdi. Yunanlı milliyetçilerin kurduğu gizli cemiyetler içerisinde en etkili, 1814 yılında Rusya'nın Odessa kentinde kurulan Filiki Eteryâ (Dostlar Cemiyeti) olmuştur. Avrupadaki gizli Mason cemiyetlerinin teşkilat ve işleyiş modellerini benimsemiş bulunuyorlardı. Amaçları, Mora'da bağımsız bir devlet kurmak ve Balkanlardaki diğer ulusları da bağımsız kılmaktı. Onursal başkanının Çar I. Aleksandr olduğu bu cemiyet 1814'den isyanın Eflak-Boğdan'da (Romanya) başladığı 1821 yılına kadar, Kleftler, Rum köylüsü, tüccarı, gemicileri, din adamları ve aydınları arasında kuvvetli bir bağımsızlık hareketi meydana getirmiş bulunuyordu. Özellikle Mora'daki Osmanlı yönetici eliti "Türkokratia"¹⁵ ya karşı ciddi bir direniş başlamıştı.

Yunan İhtilâli, Filiki Eteryâ Cemiyeti lideri Aleksadros İpsilantis'in 6 Mart 1821 günü, üç bin kişilik kuvvetleriyle Yaş şehrine girerek isyanı başlatmasıyla, başkent İstanbul'un gündeminde ilk sıradaki yerini alarak bunu 1829'a kadar korudu. Sultan II Mahmud bu yıllarda uygulamakta olduğu reformları gereği, merkezi otoriteyi sağlamlaştırmak amacıyla, İmparatorluğun her yerinde âyân ve derebeylerini yok ederek gücünü artırmaya çalışıyordu.¹⁶ Bu reform programı, isyanın çıktığı Mora Yarımadasını kontrol eden Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın, II. Mahmud tarafından asi ilan edilerek (1820-1822) idam edilmesiyle sonuçlandı. II. Mahmud, Mora Yarımadasının kontrolünde ve asayişinde, güçlü otoritesiyle bu bölgeyi yöneten Tepedelenli Ali Paşa'nın önemini ve Yunan İhtilâlinin İmparatorluk için yarattığı tehdidin boyutlarını kavrayamamıştı.¹⁷ Askeri önlemler alarak, ayaklanan âsilerin elebaşlarını idam ettirerek

¹³ Yunanistan'ın bağımsızlığı amacıyla kurulan cemiyetler hakkında kısa bilgi için bkz.: Hatipoğlu, Murat, *Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı*, ss.2-14. Aleksandr İpsilanti'nin Yunanlılara yaptığı bağımsızlık ve isyan çağrısının tam metni için bkz.: *Hürriyet Bildirgeleri*, İstanbul, 1983, ss.128-130.

¹⁴ Régas ve Koraés hakkında detaylı bilgi için bkz.: Clogg, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*. Milas, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, ss.87-157.

¹⁵ Hatipoğlu, Murat, *Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı*, ss.2-14.

¹⁶ Sakaoğlu, Necdet, *Bu Mülkün Sultanları*, İstanbul, Oğlak Yayınları, 1999, ss.415-435.'da II. Mahmud'un derli toplu bir biyografisini vermektedir. Bu dönem için ayrıca bkz.: *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989, :Bildiriler*, (İstanbul Üniversitesi Tarih Araştırma Merkezi) İstanbul, 1990. II Mahmud döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun canlı bir tasviri için bkz.: Moltke, Helmut Von, *Türkiyedeki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar*, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1960.

¹⁷ Tepedelenli Ali Paşa'nın durumu ve idamı için bkz.: *BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)*, Hatt-ı Hümayûn Tasnifi, 25195.

"...Tepedelenli Ali Paşa'nın i'dam ve izâlesi hususunda lâzım gelen ihtimamda tarafı-ı Devlet-i Aliyye'den dakika fevt olunmadığı misillü..."

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Hatt-ı Hümayûn Tasnifi, 25193, (25 Receb 36/28 Nisan 1821) "...mersumlar taharrî olunub ele geçdikde sual ve cevâba hâcet olmayub heman i'dâm olunsun"

Tepedelenli Ali Paşa'nın idam edilmesinin çok geniş yankıları olmuştur. Hemen bütün vak'anüvisler bu olaydan söz ederek, Yunan İhtilâlinde Tepedelenli'nin idamının oynadığı rolü

problemi çözebileceğini düşünüyordu. İhtilâlâ Morali Rumların katılımını önleyebilmek için geleneksel yöntemlere başvurmuştur. Öngördüğü tedbirlerden birisi Rum ileri gelenlerinin çocukları ya da yakınlarından, her aileden bir kişinin, birer yıllığına rehin alınarak İstanbul'a getirilmesi şeklindeydi. 1821-1827 yılları arasında uygulanan bu yöntemle, 22 kişi İstanbul'da Bostancıbaşı Dairesi'nde tutulmuşlar ve bu usulün faydası görülmediğinden, II. Mahmud'un bir irâdesiyle 1827'de salımlarıyla, bundan vazgeçilmiştir.¹⁸

II.Mahmud ve Bâb-ı Âlî yüksek bürokrasisi Yunan İhtilâlini başlangıçta basit bir ayaklanma, isyan ve bir karışıklık olarak görmüşler ve olayı “Rum Fesadı” ya da “Rum Fetreti” bozgunculuğu olarak nitelendirmişlerdir. Ancak, sorunun giderek büyümesi ve Avrupalı devletlerin de müdahaleleri ile sonradan “Mes’ele-i Yunaniyye” ve “Yunan İhtilâli” olarak adlandırıldığı görülmektedir.¹⁹

II.Mahmud ve Osmanlı yüksek idare kadrolarının Fenerli Rumlar ve İstanbul Rum Ortodoks Patriği hakkındaki düşüncelerinde de Yunan İhtilâlinde sonra radikal bir değişim olmuştur. İstanbul kamuoyu da Patrikhâne ve Rumlar aleyhine dönmüştür.²⁰ Fenerli Rumlar ve Divân-ı Hümayûn bürokrasisinde görev yapan Rum eliti ve tercümanları, ihanetle suçlanmışlardır. İhtilâlâ katılmamış ya da Filiki Eteryâ'ya üye olmamış olsalar bile öyle kabul edilmişlerdir. Bazıları ya görevlerinden alınmışlar veya durumu sabit görülenler idam edilmişlerdir²¹ (siyaseten katl- politicaly execution). Bundan sonra bazı istisnalar dışında Osmanlı yönetici eliti arasında Rumlara yer

---

görmüşlerdir.Vak'anüvis Ahmed Cevdet Paşa da Tepedelenli'den uzunca bahs ederek, idamına değiniyor ve O'nun Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa gibi olmasından korkulduğunu belirtiyor.Bunun için bkz.: Şanizâde Mehmed Ataullah, *Tarih-i Şânizâde*, cild-i salis, s. 104, ss.139-144 “Mukaddemât-ı izâle-i Tepedelenli Ali Paşa”. Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, cild 11, Dersaadet, 1309, ss. 43-49. Sakaoğlu, Necdet, *Bu Mülkûn Sultanları*, İstanbul, Oğlak Yayınları, 1999, ss. 415-435.

¹⁸Mes’ele-i Yunaniyye'nin zuhûrunda devletin tedbirlerinden birisi memleket mu'teberânından birer ikişer âdemin rehin sûretiyle Bostancıbaşı Da'iresinde birer sene tevkîf olunarak sene hitâmında diğerleriyle istibdâlleri...”. II. Mahmud rehinelere 1827 yılında, bir faydası olmadığını gördüğünden, serbest bırakarak bu yöntemi terk etmiştir.Bkz. Ahmet Lütfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lütfî Efendi Tarihi*, 1 (Transliteration: A. Hezarfen) İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999. Yorgaki Drako isimli esirin ifadesi, ss. 47.

¹⁹ Ahmet Lütfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lütfî Efendi Tarihi*, 1 (Transliteration: A. Hezarfen) İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999.Yorgaki Drako isimli esirin ifadesi, ss. 45-46. Aynı deyim için bkz.: *BOA*, Hatt-ı Hümayûn Tasnifi, 33311. “Rum fetreti” için bkz.: Atâ, Tayyazâde Ahmed, *Tarih-i Atâ (Enderûn)*, cilt 3, Dersaadet, 1293, ss. 111. Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, cil 11, İstanbul, 1309, s 50 vd.

²⁰ . Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, cil 11, İstanbul, 1309, ss.131-132.

²¹ Divân-ı Hümayûn'un Rum tercümanlarının durumları hakkında ilginç iki arşiv belgesi bu ortamı ortaya koymuş olması bakımından ilginçtir, Yunan İhtilâlinde çok önce bu güvensizliğin varlığını göstermektedir. Bu belgelerden birisinde Paris Elçisi Seyit Ali Efendi'nin İmparator Bonaparte ile sarayında görüşmeye gittiğinde Rum tercümanına güvenmeyerek, başka tercüman bulduğu görülmüştür.:*BOA*, Hatt-ı Hümayûn Tasnifi, 5766, (1218/1802). İdam edilen tercümanlar hakkında da kayıtlar bulunmaktadır.:Bkz.: *BOA*, Hatt-ı Hümayûn Tasnifi, 24385, (1227/1812). Bu irade Tercüman Dimitraşko'nun idamı hakkındadır.Dimitraşko'nun idamı hakkında bilgi *Câbî Tarihi*'nde de bulunmaktadır. Rusya ile yapılan görüşmelerde murahhas heyeti içerisinde tercüman olarak bulunan Dimitraşko, İsmail, Bender ve Hotin bölgelerinin Rusya'nın elinde kalmasına neden olduğundan, Sadrazam Hürşit Paşa tarafından beş saat sorguya çekildikten sonra, idam edildiği anlaşılmaktadır. Câbî Ömer Efendi, *Câbî Tarihi (Tarih-i Sultan Selim-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni*, Tahlil ve Tenkitli Metin, (Haz.:M Ali Beyhan) cilt 2, Ankara, TTK Yayını, 2003, ss.921-922

verilmemiştir.²² II. Mahmud, Hariciye Nezâreti'nde (1836 öncesi Reisü'l-küttâblık) Tercüme Odası'nı kurarak yeni ve güvenebileceği yerli bir hariciye bürokrasisi yetiştirdi ki, buradan yetişenler daha sonra Tanzimat reformlarının yapıcıları oldular. 1829'dan sonra Anadolu'da ve İstanbul'da yaşayan Rumlar, saldırılardan korundular ise de, bürokrasiden uzak tutularak, daha çok ticaretle uğraştılar.

Arşiv belgelerinden elde bilgiler göre, Yunan İhtilâli sırasında İstanbul Patrikhânesi'nin durumu dramatik bir biçimde değişmiştir. Patrik V. Georgios, Mora yarımadasındaki Rumların, ihtilâle katılmalarını yasaklayan "Aforoznâme"yi çıkarmış olmasına karşılık²³, Filiki Eteryâ'nın başkanı Aleksandr İpsilanti'nin bürosunda bulunan mektupları nedeniyle, sorumlu ve suçlu görülerek, II. Mahmud tarafından idam edilmekten kurtulamamıştır. Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'ya göre İstanbul'da Patriğin, kendi ihanetini örtmek için Aforoznâmeyi kaleme aldığı görüşü ağır basmıştır.²⁴ Sultan II. Mahmud da durumdan Patriği sorumlu tutmuştur. O'na göre Patrik Ortodoks Rum Milleti'nin başı ve çobanıdır. Oysa şimdi, Rumlar büyük bir isyan içerisindeyler.²⁵ Fener Rum Patrikhânesi ise bundan sonra İmparatorlukta Ortodoks tebaa üzerindeki nüfuz ve gücünü sürdürmekle birlikte, saray nezdindeki itibar ve güvenini kaybetmiştir.²⁶ Patrikhâne ve Fenerli Rumlar ile işbirliği yaptığına hükmedilen, II. Mahmud'un baş danışmanı Rikâb-ı Hümâyûn Kethüdâsı Hâlet Efendi de sorumlu tutularak idam edilenler arasında bulunmaktadır.²⁷

Gerek Fener Rum Patrikhânesi'nin ve gerekse Fenerli Rumların, Yunan İhtilâline sempati duymuş olmaları ve desteklemelerini normal karşılamak gerekir, Ancak, genel

²² Yunan İhtilâlinde önce ve sonra Rum tercüman ve yüksek bürokratlarının listesi ve durumları için ayrıca bkz.: Kitsikis, Dimitri, *Türk- Yunan İmparatorluğu*, (Çev.: Volkan Aytar) İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, ss. 160-166. II Mahmud devrinde İstanbul ve Ege Adaları'ndaki Rum görevliler ve Rum reaya hakkında ilginç gözlemler bir önceki dipnotta zikrettiğimiz Câbî Tarihi'nde de bulunabilir. Câbî Ömer Efendi'nin bir dönem Ege Adaları'nda sürgün olarak bulunmuş olması, buralara dair verdiği bilgileri ilginç kılmaktadır.

²³ Patriğin Aforoznâmesinin tam metni için bkz.: Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, cilt 11, ss. 258-262. Ahmed Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Lütfi Efendi Tarihi*, 1, ss. 248-249.

²⁴ Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, cilt 11, ss.31-32. "Patrik Efendi Eteryâ'ya (Filiki Eteryâ) dâhil iken böyle aforoznâmeler neşretmesi b'azi zevâtın r'eyine göre Patrikhâne'nin suin-yetini setr için münafıkâne bir nümâyîş idi."

Lütfi Tarihi'nde de benzer bilgiler bulunmaktadır. Ahmed Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Lütfi Efendi Tarihi*, 1, ss. 78-79. Başbakanlık Osmalı Arşivi'nde 15525 nolu belgede Patrik'in Aforoznâmesi'nden söz edilmekte ve Aforoznâmeye Rum reaya arasında uyanlar olduğu kadar, uymayanlar olduğu da belirtilmektedir. "... Patrik-i mesfur bundan mukaddemce... iktizâ iden tenbihâtü hâvî Akdeniz cezîrelerinde vâkî bi'l-cümle metropolitlere mektuplar neşriyle tenbiye eylediği... âyinleri üzere aforosi hâvî metropolit ve kocabaşı ve söz sahiplerine tahrîrât gönderdiği... bu maqûle tenbihâtla mütenassüh olan reayâ ehl-i ırz gürûhundan olub hezele ve bi-edeb olanları..."

²⁵ Sultan II. Mahmud'un Patriği sorumlu tutması hakkındaki ifadeleleri bir Hatt-ı Hümâyûnda şu şekildedir: "...Ben anı bunu bilmem bu bâbda Patrik ile başta olan metropolitleri bilürüm..." Mahmud'un Rumların itaatden ayrılmalarını Patrik'e havale ettiği ve nedeni ne olur işe olsun onu sorumlu tuttuğu anlaşılmaktadır. *BOA*, Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi, 10518.

²⁶ Sakaoğlu, Necdet, *Bu Mülkün Sultanları*, İstanbul, Oğlak Yayınları, 1999, ss.415-435. Patrikhâne hakkında bir diğer çalışma için bkz.: Sofuoğlu, Adnan, *Fener Rum Patrikhânesi ve Siyasî Faaliyetleri*, İstanbul, Turan Yayıncılık, 1996.

²⁷ Hâlet Efendi'nin hayatı ve İstanbul'daki gücü hakkında Vak'anüvis Abdurrahman Şeref Efendi değerli bilgiler vermektedir. Bkz.: Abdurrahman Şeref, *Tarih Musahabeleri*, (Sadeleştiren: Enver Koray) Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını, 1985, ss. 24-33. Bu eserde II. Mahmud döneminin Hâlet Efendi, Çengelözü Tahir Paşa, Rauf Paşa, Hüsrev Paşa gibi ünlü isimleri ve Yunan İhtilâli hakkında ilginç bilgiler bulunmaktadır.

olarak ihtilâl karşısında, bu durumun İstanbul'daki idari sosyal ve ekonomik konularını sarsacağı endişesiyle mesafeli ve uzak durdukları da söylenebilir.

Öte yandan, II Mahmud'un, Tepedelenli Ali Paşa'nın idamı gibi radikal kararlarının, diplomatik açıdan pek de Osmanlı yönetimi için doğru bir tercih olduğu söylenemez. Bu gibi kararlarla, hem Mora'daki ihtilâlciler daha kararlı ve inatçı bir mücadele için güç bulmuşlar ve hem de Avrupa kamuoyu ve diplomatik çevreleri Yunan Krallığı'nın kurulması ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılması konusunda daha istekli olmuşlardır.²⁸ Sultan II. Mahmud, gerçekte 1821'den 1829'a uzanan süreçte Mısır Hidivi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın da desteğiyle ihtilâli geniş ölçüde durdurmuştur. Ancak, 1827 Navarin baskını olayıyla donanmasını kaybetmesi²⁹ ve 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı'nda alınan ağır yenilgi sonunda Yunanistan'ın İmparatorluktan kopuşunu ve bağımsız Yunanistan Krallığı'nı kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu dağılma sürecine girmiş, Fransız İhtilâli sonucu bir ulus devlet ortaya çıkmış, bunun hemen ardından Cezayir'in Fransa tarafından işgal edilmesiyle bir Osmanlı eyâleti Avrupalı bir gücün sömürgeci politikalarına hedef olmuştur. Yine Yunan İhtilâli kaynaklı Mısır sorunu da II. Mahmud'un uğraşmak zorunda kaldığı, öncekilerden çok daha büyük bir problem olarak ortaya çıkmıştır.

---

²⁸ Ahmed Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, 1, ss.40'da Bâb-ı Âli üzerinde baskı yapan İngiltere ve Rusya elçilerinin ifadelerinde de bu sonuçlar görülebilmektedir.

²⁹ Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır meselesine dair İstanbul ile ilişkileri hakkında ilginç bir eser için bkz.: Altundağ Şinasi, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi 1831-1841*, Ankara, TTK Yayınları, 1945. Sinoué, Gilbert, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Son Firavun*, (Çev.: Ali Cevat Akkoyunlu), İstanbul, Doğan Kitap, 1999, ss. 247-280.